

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

משימה בהבנת הנקרא ובהבעה בכתב
עלפי עקרונות שלהב"ת
ובדגם מבחן "תמונת מצב" באוריינות שפה לכיתה ח

משימה זאת מבוססת על משימה שפותחה בעבר עלידי הפיקוח על הוראת העברית בעבודה משותפת עם צוותי תחומי הדעת השונים. רציונל המשימה הוא כי האוריינות משרתת את תחומי הדעת השונים, ויש לה היבטים גנריים ודיסציפלינריים.

המשימה היא בבחינת דגם לעבודה ואינה מחייבת שימוש בטקסטים הספציפיים המופיעים בה. כלומר, הצוותים רשאים לבחור טקסטים דומים מתחומי הדעת השונים בנושאים השונים מתוך תוכניות הלימודים. חשוב להקפיד על דגמי התשואל המוצגים במשימה, עלפי [מפרט הבחינה](#) שפורסם באתר ראמ"ה.

שימו לב:

- ✓ בפרק **הבנת הנקרא** מומלץ לעסוק בשיתוף המורים לגאוגרפיה ולהיסטוריה (תחומי הדעת השותפים למשימה). מומלץ כי התשובות לשאלות הפתוחות ייבדקו גם מבחינת המבנה, הלכידות והתקינות.
- ✓ מטלת **הכתיבה** תועבר בשיעורי עברית במסגרת הוראת הכתיבה. למורים שאין בכוונתם לקיים אותה כמבחן, מומלץ לקיים דיון מקדים בנושא החיבור כבסיס לכתיבתו.
- ✓ המשימה יכולה להינתן בעבודת כיתה, בעבודת בית או במבחן, כחלק מיחידת הוראה או כיחידה בפני עצמה.
- ✓ המשימה ניתנת לעריכה ואפשר להשמיט ממנה שאלות או להוסיף לה שאלות כראות עיני המורים ובהתאם לנושאים שנלמדו.

במשימה זאת שני חלקים:

חלק ראשון – הבנת הנקרא

במרכז של חלק זה שלושה טקסטים ושאלות עליהם:

- טקסט עיוני מתוך ספר לימוד בגאוגרפיה על אודות ההתיישבות בנגב
- נאום שנישא לזכרו של דוד בן-גוריון
- טקסט מידעי על צריף בן-גוריון והתיישבותו בשדה בוקר

השאלות בפרק זה הן בממדי ההבנה השונים: איתור מידע; הבנה: פרשנות והיסק; הערכה ביקורתית ורפלקציה. נוסף על כך, יש שאלות העוסקות באוצר המילים העולה מן הטקסטים.

חלק שני – הבעה בכתב

בפרק זה מטלת כתיבה של טקסט עיוני

חלק ראשון – הבנת הנקרא

בחלק זה שלושה טקסטים. קראו את המאמרים וענו על השאלות.

טקסט 1

קראו את הטקסט שלפניכם, וענו על כל השאלות שאחריו.

ההתיישבות הכפרית היהודית החדשה בנגב

מעובד על-פי אל הנגב – פרקים בגאוגרפיה של דרום הארץ, אופירה גל, מטח, תש"ס

היישובים הכפריים שהוקמו בנגב לפני קום המדינה שכנו בנגב הצפוני. מדובר במספר קטן של יישובים, מרביתם קיבוצים. בעשור הראשון למדינה התחולל מהפך בנופו של האזור: נוספו לו עשרות יישובים כפריים – קיבוצים ומושבים, והאזור שהיו בו מעט יישובים ותושבים יהודיים, השתנה לבלי הכר. אוכלוסייתו גדלה, נבנו בו בתים, נסללו כבישים, נזרעו שדות, וצמרות עצים החלו להיראות למרחקים. כיום, במבט מן האוויר, קל להיווכח שהמדבר "נסוג" דרומה, ושבזכות יישובים אלה יש ביטוי ממשי לצירוף המילים "הפרחת השממה".

אזור ספר – אזור הנמצא בקרבת הגבול. לעתים אזורי הספר קשים למחייה ודורשים מהמתיישבים בהם התמודדות מיוחדת: להתגבר על תנאי טבע יוצאי דופן או על סכנות ביטחוניות.

ההתיישבות הכפרית התפתחה לאחר קום המדינה דווקא בנגב הצפוני מכמה סיבות. חשוב היה להגביר את הנוכחות היהודית במרחבים דלילי אוכלוסייה וליישב את **אזורי הספר**. מערך היישובים של האזור הוקם גם כדי לשמש מחסום בפני מסתננים שחדרו לתחומי מדינת ישראל מכיוון רצועת עזה (רצועת עזה באותה תקופה הייתה תחת שלטון מצרי). בו בזמן היה הכרח לקלוט את המוני העולים החדשים שהגיעו ארצה באותה תקופה, ולספק להם מגורים ותעסוקה.

נוסף על סיבות אלה יש לציין שבשנים הראשונות לקיום המדינה גדלה אוכלוסיית ישראל פי שניים ויותר, והיה צורך להגביר את ייצור המזון. את הצורך הזה יכלו לספק בעיקר היישובים הכפריים שעסקו בחקלאות. התנאים הטבעיים בחלקו הצפוני של הנגב נוחים בהשוואה לתנאים בשאר חלקי הנגב ומאפשרים לקיים בו חקלאות. זהו שטח מישורי שמצוי בו מאגר של מי תהום מתחת לפני השטח, וכמות המשקעים היורדת בו בשנה גדולה יחסית לאזורים האחרים בנגב. זאת ועוד, קל יותר להעביר מים מצפון הארץ אל הנגב הצפוני מאשר אל חלקיו האחרים של הנגב. גם ה**נגישות** של הנגב הצפוני למרכזי האוכלוסייה במישור החוף קלה בהשוואה לשאר חלקי הנגב.

נגישות – יכולת הגישה ומידת הנוחות שבה אפשר להגיע למקום מסוים.

בשני העשורים הראשונים לאחר קום המדינה הוקמו הקיבוצים בנגב הצפוני עלידי בני נוער מהארץ ומחו"ל. מרביתם קיבלו הכשרה מוקדמת לחיים בהתיישבות חקלאית. הידע שהיה לצעירים האלה בחקלאות והתבססותו של הקיבוץ על שיתוף בין תושביו, אפשרו לקיבוצים להקים משקים חקלאיים **רבעוניים** בהיקף גדול. במהלך השנים הייתה החקלאות ענף מרכזי וחשוב בקיבוצים, והם הצליחו להגיע להישגים מרשימים ביותר. עם הזמן הסתבר שקשה להתפרנס מחקלאות בלבד, ורבים מהם פנו לענפי כלכלה אחרים. הם פיתחו את ענף התעשייה שהפך למקור פרנסה נכבד.

משק חקלאי רב ענפיים – משק המבוסס על כמה ענפי חקלאות.

משק חקלאי חד ענפי – משק המתמחה בענף עיקרי אחד.

במקביל החלו חברי קיבוצים לעבוד מחוץ לקיבוץ, בעיקר בערי הסביבה, כגון באר שבע, אשדוד ואשקלון.

במושבים שנוסדו בנגב הצפוני באותה תקופה, הייתה תמונת המצב שונה במקצת. המושבים הוקמו על ידי עולים שאך הגיעו לארץ, בדרך כלל בלא הכשרה לעיסוק בחקלאות. בשנים הראשונות היו רוב המשקים החקלאיים של המושבים רב־ענפיים וכללו רפת, לול, גידולי שדה ומטעים. אך עד מהרה התברר שחקלאות רב־ענפית אינה רווחית למשק משפחתי קטן, והמושבים החלו לקיים משקים מסוג אחר – משקים חד־ענפיים. היו שהצליחו לפתח את המשק החקלאי ולבסס אותו, אך היו גם כאלה שהתפרנסו בדוחק וחיפשו לעצמם מקור פרנסה אחר מחוץ למושב. בשלב מאוחר יותר החלו לפתח בקיבוצים ובמושבים גם את ענף התיירות והאירות. כיום יש ביישובי הנגב מגוון רחב של ענפי כלכלה.

עוד תהליך שינוי המתחולל ביישובים הכפריים של הנגב הוא הפיכתם של יישובים רבים לאזורי מגורים לאוכלוסייה חדשה שהם קולטים, בדרך כלל אוכלוסייה עירונית. יישובים כפריים ותיקים מקימים בשוליהם שכונות חדשות המכונות "הרחבות". התופעה של הרחבת היישובים הקיימים והקמת יישובים נוספים בעלי אופי כפרי גורמת לגידול האוכלוסייה במיוחד בנגב הצפוני. מניחים שתופעה זאת תתרחב בעתיד, ככל שהצפיפות במרכז הארץ תגבר.

שלט בכניסה לאחד המושבים בנגב הצפוני

ענו על כל השאלות שלפניכם.

1. כתבו שלושה גורמים להתפתחותה של ההתיישבות הכפרית בנגב הצפוני לאחר קום המדינה. (3 נקודות)

_____	גורם 1
_____	גורם 2
_____	גורם 3

2. הביאו מתוך המאמר דוגמה שתמחיש את המושג **הפרחת השממה**. (3 נקודות)

3. איזה מן המשפטים הבאים מתאר את הנגב הצפוני כאזור **ספר**? (2 נקודות)

- ☐ הנגב הצפוני הוא שטח מישורי שמצוי בו מאגר של מי תהום.
- ☐ ביישובי הנגב הצפוני התיישבו עולים חדשים.
- ☐ לאזור הנגב הצפוני נשקפו סכנות ביטחוניות.
- ☐ יישובי הנגב הצפוני סיפקו תוצרת חקלאית לאוכלוסייה בישראל.

4. בנגב הצפוני הוקמו בשני העשורים הראשונים לאחר קום המדינה מושבים וקיבוצים.

א. השלימו את המידע בתיבות הממוספרות הטבלה שלפניכם עלפי המאמר. (5 נקודות)

תבחינים	קיבוצים	מושבים
1.	בני נוער מהארץ ומחו"ל	4.
קבלת הכשרה חקלאית	2.	5.
סוג המשקים החקלאיים	3.	רב־ענפיים

ב. בקיבוצים ובמושבים התעוררו עם הזמן בעיות פרנסה. כתבו שני פתרונות שמצאו בקיבוצים ושני פתרונות שמצאו במושבים לבעיית הפרנסה (בסך הכול ארבעה פתרונות). (8 נקודות)

קיבוצים

פתרון 1

פתרון 2

מושבים

פתרון 1

פתרון 2

5. העתיקו מתוך המאמר משפט שיכול לשמש הסבר לשלט המוצב בכניסה לאחד המושבים בנגב הצפוני והמופיע בסוף הטקסט. (3 נקודות)

6. חקלאי מתלבט אם להקים משק חקלאי בנגב הצפוני. האם הייתם ממליצים לו להקים משק חקלאי באזור זה? נמקו את המלצתכם עלפי המאמר. בכתיבתכם הקפידו על הניסוח, על סימני הפיסוק, על כתיב נכון ועל כתב יד ברור. (8 נקודות)

7. לפניכם משפט מתוך המאמר ובו המילה **ענף**, ואחריו שתי הגדרות של המילה **ענף** :

"במהלך השנים הייתה החקלאות ענף מרכזי וחשוב בקיבוצים".

ענף : 1. שם כולל לכל בד היוצא מגזע העץ ונושא על־פירוב עלים, פרחים ופירות.

2. (בהשאלה) סעיף, סניף, חלק מדבר שלם.

הקיפו את מספר ההגדרה המתאימה למשמעות המילה ענף במשפט. (2 נקודות)

8. לפניכם קטע מתוך המאמר ובו מודגשת פעמיים המילה **אך**.

המושבים הוקמו על־ידי עולים ש⁽¹⁾ **אך** הגיעו לארץ, בדרך כלל בלא הכשרה לעיסוק בחקלאות. בשנים הראשונות היו רוב המשקים החקלאיים של המושבים רב־ענפיים וכללו רפת, לול, גידולי שדה ומטעים. ⁽²⁾ **אך** עד מהרה התברר שחקלאות רבת ענפים אינה רווחית למשק משפחתי קטן.

א. באיזו מן המילים שלפניכם אפשר להחליף את המילה **אך** המסומנת בספרה ⁽¹⁾?
(2 נקודות)

אולם רק בגלל פתאום

ב. כתבו מילה נרדפת למילה **אך** המסומנת בספרה ⁽²⁾.
(3 נקודות)

9. לפניכם שני משפטים.

- לבני הנוער היה ידע בחקלאות.
- הקיבוצים הקימו משקים חקלאיים רב־ענפיים.

איזו מילת קישור מתאימה להוספה בין שני המשפטים שלפניכם? (2 נקודות)

לכן אף־על־פיכן וגם מפני ש

קראו את הטקסטים 2-3 שלפניכם, וענו על כל השאלות שאחריהם.

טקסט 2

לזכרו של דוד בן-גוריון

מעובד על-פי נאום ראשת הממשלה גולדה מאיר
במליאת הכניסה בתאריך ט"ו בכסלו תשל"ד
מתוך: אתר הכנסת

כבוד הנשיא, כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת,

אין גבול למה שאפשר להגיד על דוד בן-גוריון ועל פועלו האדיר בתולדות עמנו מאז עלותו ארצה בשנת 1906. בבואי לסקור את מעשיו של בן-גוריון בחרתי רק מעטים מהם, אך את המכריעים ביותר. אומנם היו נושאים שגם מנהיגים אחרים האמינו בהם, אך בן-גוריון הפך את המחשבה למעשה אדיר ועשה זאת בכל כוח השכנוע ויכולת ההכרעה שאפיינו אותו.

אחד הקווים הבולטים ביותר באופיו ובדמותו של בן-גוריון היה היכולת המופלאה לבחור מתוך מכלול של בעיות רבות שעמדו על סדר יומו של העם היהודי, את הדבר העיקרי, המרכזי ביותר והמכריע באותה עת. כך, למשל, היה בשנת 1946, שנתיים לפני קום המדינה, כאשר כיהן כיושב ראש הנהלת הסוכנות היהודית. בתקופה זו החליט כי יש להתכונן לפעולות הגנה בארץ-ישראל וכי הכנותינו הצבאיות הן העיקר. הוא נסע לארצות הברית, כינס עשרות יהודים מכל רחבי ארצות הברית ותיאר להם את המצב בארץ באותה עת. הוא הסביר את הצורך בנשק ובתעשיית נשק והכין אותם לעזרה שנהיה זקוקים לה. ליוזמה זו של בן-גוריון יש חשיבות מכרעת ביכולת ההגנה והלחימה כעבור פחות משלוש שנים לאחר מכן במלחמת העצמאות, בשנת 1948.

בעיצומו של כל מאבק שבמרכזו הוא עמד, הייתה לו היכולת המופלאה להסיק את המסקנות הנדרשות ולקבל החלטות קשות. בשנת 1949, בעת שכבר כיהן כראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, הוא החליט, בניגוד להחלטת האו"ם, להעביר את הכנסת ואת הממשלה לירושלים. לדבריו, "ירושלים יש רק אחת". במעשה זה הוכרע כי ירושלים תהיה בירת ישראל.

זכורה לכולנו הנחישות של בן-גוריון להתרכז ביישוב היהודי בנגב ובאכלוסו. הוא רצה להגביר את ההתיישבות בנגב ולשמש דוגמה אישית. הוא קרא לבני הנוער לבוא ולהתיישב בנגב, ולאחר שפרש מכהונת ראש הממשלה, הוא בעצמו עלה להתיישב בשדה בוקר שבנגב. כאשר אנו רואים עתה את הברכה הרבה בהתיישבות זו, בהפרחת חלקים של הנגב, בהפיכת אנשים שלא ידעו עבודת אדמה בחייהם להיותם עובדי אדמה מצליחים – אנו יודעים להעריך את גודל חזונו של בן-גוריון ואת פועלו האדיר במפעל התיישבותי זה.

גם האמונה של בן-גוריון במדינה יהודית בארץ-ישראל הייתה חלק ניכר מחזונו. במטרה להבטיח את עתיד המדינה ואת קיום העם היהודי הוא דרש בראש ובראשונה ממנהיגים ציוניים מהגולה שיעלו לארץ-ישראל. בשבילו ציונות פירושה עלייה. נכון, לא תמיד המנהיגים הציוניים בגולה הסכימו עם דעותיו, אך הוא לא נרתע לחזור ולשנן אותן.

כבוד היושב ראש, ברשותך וברשות חברי הכנסת אני רוצה לומר כמה מילים אישיות. נפל בחלקי לעבוד במחיצתו של בן-גוריון לאורך שנים ארוכות. לאורך רוב השנים הייתה

בינינו ידידות רבה, אך הייתה בינינו גם תקופה מרה. אני מודה לאל שבשנים האחרונות הייתה התפייסות מוחלטת ושלמה, וש אחרי יריבות מרה זכינו שנינו לידידות מחודשת וטובה.

טקסט 3

צריף בן גוריון

מעובד על פי אתר קיבוץ שדה בוקר

צריף בן גוריון הוא צריף המגורים אשר שימש את דוד בן גוריון ואת אישתו פולה בקיבוץ שדה בוקר בשנים 1953-1973. לאחר מותם הפך הצריף למוזיאון העומד לרשות הציבור במסגרת המכון למורשת בן גוריון.

עלייתו של בן גוריון לשדה בוקר

בשנת 1952, בדרכו חזרה מתרגיל של צה"ל בנגב, ראה בן גוריון צריף ומספר אוהלים. הוא עצר את הרכב, ירד ושוחח עם תושבי המקום. הם סיפרו לו כי הם קבוצה של צעירים אשר נלחמו על המקום במלחמת העצמאות, והם סבורים כי לא די להילחם עליו, אלא יש להתיישב בו. בן גוריון התרשם מאוד מהמקום ומתושביו. לאחר ימים מספר התקבל בשדה בוקר מכתב מראש הממשלה ובו נכתב:

מאמר 74 שנותי בארץ ראיתי כמה מפעלים חלוציים. ואני יוצא שרק
בלכותכם ובלכות המפעלים החלוציים שקצמו לבואי ארץ עשנו מעט
החיל אשר עשנו [...] וחסלחו לי אם אומר שלא ראיתי מימי מפעל
חלוצי כשדה בוקר [...] לא קינאתי מעולם באיש או בקיבוץ אנשים. לא
ברכוש ובתואר ובסמליות שיש לאנשים [...] אולם בביקורי אצלכם היה
קשה לי לזכור בליבי מעין פגש של קנאה: אמה לא זכיתי להשתתף
במעשה מעין זה [...] היו ברוכים ותצלחו!

בסוף שנת 1953, לאחר כארבע שנים שבהן כיהן בן גוריון כראש ממשלה ושר ביטחון, הוא התפטר מתפקידו ועבר לגור עם רעייתו בשדה בוקר שבנגב. חברי הקיבוץ התלבטו אם לקבל אדם מבוגר ומפורסם לקיבוץ המבודד, אבל לבסוף קיבלו אותו כחבר.

בן גוריון לא פירט את הסיבות להתיישבותו בשדה בוקר. בין הסיבות שהועלו: הצורך להשתחרר מהמתח העצום שהיה כרוך בתפקיד ראש הממשלה בשנותיה הראשונות של המדינה, הרצון לקדם את ההתיישבות בנגב על ידי דוגמה אישית וגעגועיו לתקופה שבה שימש בצעירותו פועל במושבות החקלאיות פתח תקווה, כפר סבא, ראשון לציון וסג'רה.

ענו על כל השאלות שלפניכם.

10. לפניכם ציוני דרך מרכזיים בתולדות חייו של דוד בן-גוריון. על פי טקסטים 2 ו-3, השלימו את הנתונים החסרים בארבע התיבות הריקות. (4 נקודות)

1.	2.	מכהן כראש הממשלה הראשון	3.	עובר לגור בשדה בוקר	נפטר
1906	1946	1948	1949	4.	1973

11. לפניכם כמה תכונות שאפיינו את בן-גוריון. על פי טקסט 2, ציינו תחת כל אחת מן התכונות את המעשה שמדגים תכונה זו. (6 נקודות)

✓ בעל יכולת לקבל החלטות

✓ נותן דוגמה אישית

✓ איש חזון

12. המאמר לזכרו של דוד בן-גוריון הוא נאום שנשא ראשת הממשלה דאז גולדה מאיר.

א. הביאו מהמאמר דוגמה אחת לכל אחד ממאפייני הנאום האלה. (4 נקודות)

פניה לנמענים _____

דיבור בגוף ראשון _____

ב. העתיקו מתוך הנאום שני צירופי מילים המעידים על הערכתה הרבה של גולדה מאיר לבן-גוריון. (2 נקודות)

(1) _____ (2) _____

13. בטקסט 2 כתוב: "לא תמיד המנהיגים הציוניים בגולה הסכימו עם דעותיו, אך הוא לא נרתע לחזור ולשנן אותן".

הקף את מילת קישור שניתן להמיר בה את מילת הקישור אך המודגשת בקו? (2 נקודות)

לכן	אף-על-פי-כן	לאחר מכן	כמו כן
-----	-------------	----------	--------

14. בטקסט 2 כתוב: "נפל בחלקי לעבוד במחיצתו של בן-גוריון לאורך שנים ארוכות".

הקף במעגל את הפועל המבטא את משמעות הביטוי נפל בחלקי. (2 נקודות)

העדפתי	בחרתי	נאלצתי	זכיתי
--------	-------	--------	-------

15. בטקסט צריך בן-גוריון כתוב כי כאשר התפטר בן-גוריון מתפקידו בראשות הממשלה הוא עבר לגור עם רעייתו בקיבוץ שדה בוקר שבנגב. נבחרתם לוועדת הקיבוץ שדנה בבקשתו של בן-גוריון להיקלט בקיבוץ. על-פי טקסט 3, כתבו נימוק אחד בעד קליטתו של בן-גוריון ורעייתו בקיבוץ ונימוק אחד נגד קליטתם. (4 נקודות)

נימוק אחד **בעד** קליטתו של בן-גוריון בקיבוץ:

נימוק אחד **נגד** קליטתו של בן-גוריון בקיבוץ:

16. במסגרת לימוד הנושא השנתי "מנהיגים ומנהיגות" הציעו המורים בבית ספרך לשלב בטיול השנתי ביקור בצריף בן-גוריון. ההצעה הובאה לדיון בפני התלמידים. מה דעתכם על הצעה זו? נמקו את דבריכם.

בכתיבתכם הקפידו על הניסוח, על סימני הפיסוק, על כתיב נכון ועל כתב יד ברור.

(10 נקודות)

חלק שני – הבעה בכתב

מטלת כתיבה (25 נקודות)

בדברים שנשאה ראשת הממשלה גולדה מאיר לזכרו של דוד בן-גוריון אמרה בין השאר את הדברים האלה: "לאורך רוב השנים הייתה בינינו ידידות רבה, אך הייתה בינינו גם תקופה מרה. אני מודה לאל שבשנים האחרונות הייתה התפייסות מוחלטת ושלמה, וש אחרי יריבות מרה זכינו שנינו לידידות מחודשת וטובה."

במסגרת העיסוק בנושא **הרעות וחברות** בשיעורי חינוך הוחלט לפרסם אסופת חיבורי תלמידים בנושא, ונתבקשתם לכתוב חיבור בנושא **חשיבותה של ההתפייסות**. תוכלו להתייחס לנושא בהיבט של התפייסות בין חברים, בין מגזרים וּבְקָרֹת או בין מדינות.

כתבו חיבור בנושא בהיקף של כ־200 מילים.

ב ה צ ל ח ה